

ทฤษฎีแนวความคิดและการวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการทำวิจัยเรื่อง พฤติกรรมการเปิดรับสาร และความร่วมมือของประชาชนในการปลูกต้นไม้ในที่ดินสาธารณประโยชน์ของจังหวัดฉะเชิงเทรานั้น ผู้วิจัยได้ศึกษาถึงทฤษฎีและแนวความคิดในการสื่อสารตลอดจนผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อใช้เป็นแนวทางในการวิจัย ตลอดจนเพื่อเปรียบเทียบดูว่า ผลการวิจัยที่ได้ออกมา นั้น จะช่วยสนับสนุนหรือคัดค้านทฤษฎีดังกล่าวหรือไม่ เพียงใด ดังนี้

กระบวนการติดต่อสื่อสาร

การสื่อสาร นั้นผู้ให้ความหมายไว้มากมาย นับตั้งแต่อริสโตเติล(Aristotle) ได้กล่าวว่า การสื่อสารคือการแสวงหาวิธีการชักจูงใจที่มีอยู่ทุกรูปแบบ จอร์จ เอ มิลเลอร์ (George A. Miller) กล่าวว่า การสื่อสารหมายถึง การถ่ายทอดข่าวสารจากที่หนึ่งไปยังอีกที่หนึ่ง เอเวอเรต เอ็ม โรเจอร์ส และฟลอยด์ เอฟ ชูเมคเกอร์ (Everett M. Rogers and Floyd F. Shoemaker) ให้ความหมายการสื่อสารว่า คือ กระบวนการซึ่งสารถูกส่งจากผู้ส่งสารไปยังผู้รับสาร วิลเบอร์ ชรามม์ (Wilbur Schramm) กล่าวว่า การสื่อสารคือ การมีความเข้าใจร่วมกันต่อเครื่องหมายที่แสดงข่าวสาร และคอลิน เชอริ (Colin Cherry) ว่าการสื่อสารที่แท้จริงนั้นคือการติดต่อสื่อสารที่ก่อให้เกิดการประสานสัมพันธ์กัน (concerted) ความร่วมมือกันและมีความเข้าใจตรงกันในเป้าหมายบางอย่าง ทั้งนี้เพราะการสื่อสารของมนุษย์คือการกระทำเพื่อการแบ่งปันข่าวสาร (An Act of Sharing) กันนั่นเอง และการแบ่งปันข่าวสารระหว่างกันนี้จะก่อให้เกิดความเข้าใจร่วมกันและจะนำไปสู่การตัดสินใจและกระทำกิจกรรมที่ประสานสอดคล้องกัน

จากความหมายของการสื่อสารตามที่ยู่อ้าง ๓ ได้กล่าวไว้ จะเห็นได้ว่า สิ่งหนึ่งที่เป็นความหมายร่วมกันก็คือ การสื่อสารของมนุษย์ตั้งอยู่บนหลักของความสัมพันธ์ นั่นคือในการสื่อสารนั้นจะต้องมีผู้เกี่ยวข้องอยู่ 2 ฝ่าย ฝ่ายหนึ่งทำหน้าที่เป็นผู้ส่งสาร อีกฝ่ายหนึ่งทำหน้าที่เป็นผู้รับสาร ทั้งสองฝ่ายมีความเกี่ยวพันกัน จึงกล่าวโดยสรุปได้ว่า การสื่อสาร คือ กระบวนการของการถ่ายทอดข่าวสาร จากบุคคลฝ่ายหนึ่งซึ่งเรียกว่า ผู้ส่งสาร ไปยังบุคคลอีกฝ่ายหนึ่งซึ่งเรียกว่าผู้รับสาร โดยผ่านสื่อ

การสื่อสารมีลักษณะเป็นกระบวนการ หมายถึงการมีลักษณะต่อเนื่องอยู่ตลอดเวลา ไม่มีจุดเริ่มต้น หรือไม่มีจุดสิ้นสุด ไม่มีการหยุดนิ่ง จะต้องมีส่วนบางอย่างเกิดขึ้นก่อนและหลังกระบวนการอยู่เสมอ หรือกล่าวได้ว่า ในกระบวนการสื่อสารนั้น จะมีการกระทำโต้ตอบกลับไปกลับมาระหว่างผู้ส่งสารและผู้รับสารตลอดเวลา ผู้ส่งสารกลายเป็นผู้รับสาร และผู้รับสารกลายเป็นผู้ส่งสารในเวลาเดียวกัน องค์ประกอบของกระบวนการสื่อสาร

โดยปกติในกระบวนการสื่อสาร จะมีองค์ประกอบอย่างน้อย 6 ประการด้วยกัน คือ

1. ผู้ส่งสาร หรือแหล่งสาร
2. สาร
3. ช่องทางที่สารถูกส่ง
4. ผู้รับสาร
5. ผลที่เกิดจากสาร
6. การสะท้อนกลับหรือปฏิกิริยาตอบสนอง

1. ผู้ส่งสารหรือแหล่งสาร อาจจะเป็นคน ๆ หนึ่ง หรือคนหลาย ๆ คนที่ทำงานร่วมกัน เป็นองค์การที่พูดเขียน หรือแสดงกิริยาท่าทางให้บุคคลอื่นหรือองค์การอื่นทราบ

2. สาร หมายถึงสิ่งเร้าที่ผู้ส่งสารหรือแหล่งสารส่งออกไปยังผู้รับสาร สารอาจจะปรากฏในหลาย ๆ ลักษณะด้วยกัน เช่น ในลักษณะที่เป็นธรรมชาติของสาร คือหมึกที่พิมพ์ลงบนแผ่นกระดาษ คลื่นเสียงในอากาศ หรือสารในลักษณะของสัญญาณที่ผู้รับสารสามารถแปลหรือเข้าใจได้ สารถือได้ว่าเป็นผลิตผลของผู้ส่งสารที่ส่งไปตามช่องทางไปยังผู้รับสาร

3. ช่องทางที่สารถูกส่ง หรือช่องทาง เป็นคลื่นเสียง หรือสื่อในการสื่อสาร เช่น โทรทัศน์ วิทยุ หนังสือพิมพ์ นิตยสาร ฯลฯ ช่องสารจะอยู่ในลักษณะของประสาททั้ง 5 คือ รูป รส กลิ่น เสียง สัมผัส

4. ผู้รับสาร อาจจะเป็นคน ๆ หนึ่ง หรือคนกลุ่มหนึ่ง หรือเป็นองค์การก็ได้ เช่นเดียวกับผู้ส่งสารหรือแหล่งสาร

5. ผลที่เกิดจากสาร จะเป็นไปได้ตั้งแต่ผลในทางลบจนกระทั่งถึงผลในทางบวก หรืออาจจะเป็นผลในระยะสั้น หรือผลในระยะยาวก็ได้

6. การสะท้อนกลับหรือปฏิกิริยาตอบสนอง เป็นการโต้ตอบต่อสารที่ส่งมา บุคคลหรือองค์การในกระบวนการสื่อสาร จึงเป็นทั้งผู้ส่งสารและผู้รับสารในเวลาเดียวกัน

การสื่อสารอาจจำแนกประเภทออกได้เป็นหลายชนิด ในที่นี้จะกล่าวถึงการแบ่งประเภทการสื่อสารเพื่อผลของการพัฒนา ได้แก่การสื่อสารระหว่างบุคคล และการสื่อสารผ่านสื่อมวลชน

การสื่อสารผ่านสื่อมวลชน คือ การสื่อสารที่สามารถไปถึงผู้รับได้เป็นจำนวนมากอย่างกว้างขวางและรวดเร็ว โดยผ่านสื่อประเภทอิเล็กทรอนิกส์ (electronic media) อันได้แก่ วิทยุกระจายเสียง และวิทยุโทรทัศน์ สื่อประเภทภาพยนตร์ (cinematic media) และสื่อประเภทสิ่งพิมพ์ (print media)

การสื่อสารระหว่างบุคคล เป็นการสื่อสารที่ผู้รับและผู้ส่งสารเผชิญหน้ากันในการแลกเปลี่ยน ถ่ายทอดความรู้ ข้อคิดเห็นซึ่งกันและกัน โดยผ่านช่องทางการสื่อสารที่เป็นตัวบุคคล การสื่อสารระหว่างบุคคลสามารถกระทำได้หลายลักษณะ เช่น การสื่อสารระหว่างเพื่อนบ้าน การสื่อสารโดยผู้นำชุมชน เป็นผู้สื่อสาร การสื่อสารระหว่างชาวบ้านและนักพัฒนา

ผลของการสื่อสารที่สำคัญมี 3 ประการ คือ

1. ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงความรู้ของผู้รับสาร
2. ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในทัศนคติของผู้รับสารที่มีต่อสิ่งที่ได้รับรู้ ซึ่งทัศนคตินี้เอง จะก่อให้เกิดการกระทำตามมา
3. เกิดการเปลี่ยนแปลงในพฤติกรรมที่แสดงออก เช่น การลงคะแนนเสียง เลือกตั้ง การซื้อสินค้า เป็นต้น

การเปลี่ยนแปลงทั้งสามประเภทนี้จะเกิดขึ้นในลักษณะต่อเนื่อง กล่าวคือเมื่อผู้รับสาร ได้รับข่าวสารเกี่ยวกับนวัตกรรมจะก่อให้เกิดความรู้เกี่ยวกับนวัตกรรมนั้น และการเกิดความรู้ขึ้นนี้ จะมีผลทำให้เกิดทัศนคติเกี่ยวกับนวัตกรรมนั้น และขั้นสุดท้ายก็จะก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงใน พฤติกรรมที่กระทำต่อหรือมีต่อนวัตกรรมนั้น

จากการวิจัยในประเทศด้อยพัฒนาพบว่า การเปิดรับสื่อมวลชนมีความสัมพันธ์กับทัศนคติ พฤติกรรมและการเปลี่ยนแปลงทางสังคม ดังเช่นผลการวิจัยของดิอชแมน (Deutschmann 1969:4-5) แสดงให้เห็นว่าประชาชนที่ไม่มีการศึกษาในหมู่บ้านแอนดีน (Andean Village) ส่วนใหญ่ซึ่งเปิดรับสื่อมวลชนสูง มีความสัมพันธ์กับการยอมรับนวัตกรรมฟาร์มใหม่ในระดับสูง มีความรู้ทางการเมืองสูงกว่า และเด็กในหมู่บ้านมีความเยือกเขามากกว่า และจากการศึกษา ของบราวน์ (Brown 1970:725-734) ในชิลี พบว่า สื่อมวลชนสามารถมีผลโดยตรงและอย่าง ทันทีต่อพฤติกรรมของชาวนาเมือเนื้อหาของสื่อเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับท้องถิ่น หรือการปฏิบัติงาน นอกจากนั้นแล้วบราวน์ยังพบอีกว่าสื่อมวลชนท้องถิ่น เช่น วิทยุท้องถิ่น สามารถเพิ่มความรู้ให้แก่ ชาวนาได้ เช่นเดียวกับการศึกษาของเมเนฟี (Menefee 1967:114) เกี่ยวกับหน้าที่ของวิทยุ ส่วนกลางในด้านการให้ข่าวสารการเกษตรแก่ประชาชนในอินเดียนก็แสดงให้เห็นว่า วิทยุท้องถิ่น สามารถทำหน้าที่ในด้านนี้ได้ดีกว่าวิทยุในส่วนกลาง

อย่างไรก็ตาม ในปัจจุบันจากการศึกษาของสถาบันวิจัยเพื่อพัฒนาแห่งประเทศไทย (TDRI) เกี่ยวกับการสื่อสารข่าวสารการเกษตร ในปี 2530 ได้ชี้ให้เห็นช่องทางหรือแหล่งถ่ายทอดเทคโนโลยี ที่เกษตรกรในภาคกลางสนใจมากที่สุด ดังนี้

แหล่งข้อมูล	% ผู้ตอบคำถาม	ลำดับที่
โทรทัศน์	67.7	1
เจ้าหน้าที่ส่งเสริม	64.3	2
พ่อค้าท้องถิ่น	49.8	3
พ่อค้าเคมีเกษตรกร	46.8	4
วิทยุ	46.0	5
กลุ่ม	32.7	6
เกษตรกรผู้นำ	29.7	7
เอกสารคำแนะนำ	29.3	8
ธนาคาร	22.1	9
การดูงาน/นิทรรศการ	20.5	10

ถึงแม้เกษตรกรภาคกลางจะก้าวหน้ากว่าภาคอื่น แต่ผลการศึกษาไม่ได้แตกต่างกันนักทั่วประเทศ โดยทั่วไปแล้วการศึกษานี้ชี้ให้เห็นว่า โทรทัศน์ เจ้าหน้าที่ส่งเสริม วิทยุ เกษตรกรผู้นำ และพ่อค้าท้องถิ่น เป็นผู้ถ่ายทอดเทคโนโลยีที่เชื่อถือได้

จึงอาจกล่าวโดยสรุปได้ว่า ผลการวิจัยเกี่ยวกับบทบาทของสื่อมวลชนในการเผยแพร่ นวัตกรรมส่วนใหญ่ชี้ให้เห็นว่า สื่อมวลชนมีประสิทธิภาพมากที่สุดในชั้นความรู้ หรือในชั้นการทำให้ตื่นตัว ในกระบวนการตัดสินใจที่จะยอมรับหรือปฏิเสธนวัตกรรม และสื่อระหว่างบุคคล ควรนำมาใช้อย่างยิ่ง ในชั้นการจูงใจ และชั้นการตัดสินใจ เพราะสื่อมวลชนเริ่มมีขีดจำกัด เช่น ต้องการจะถามปัญหาที่ถามไม่ได้ หรือต้องสอบถามรายละเอียดเพิ่มเติมก็ไม่สามารถให้ได้ทันที ในลักษณะเช่นนี้สื่อระหว่างบุคคลสามารถทำหน้าที่ต่าง ๆ ดังกล่าวได้เป็นอย่างดี และยังสามารถชักจูงความคิดของกลุ่มเป้าหมายให้คล้อยตามความต้องการของนักส่งเสริมหรือนักพัฒนาได้ (อดิศักดิ์ ศรีสรรพกิจ 2523:37-45) ลาซาร์เฟลด์ และเมนเซล (Lazarsfeld and Menzel 1963:97) ได้ให้เหตุผลในควมมี ประสิทธิภาพของสื่อระหว่างบุคคลได้ว่า

1. การพูดคุยแบบเป็นกันเองและส่วนตัว ทำให้ผู้พูดและผู้ฟังเกิดความเป็นกันเองและทำให้ผู้ฟังยอมรับความคิดเห็นของผู้พูดง่ายขึ้น
2. การสื่อสารแบบเห็นหน้ากัน (Face-to-face communication) ทำให้ผู้พูดสามารถดัดแปลงเรื่องราวต่าง ๆ ให้ตรงกับความต้องการของผู้ฟังได้
3. การสื่อสารแบบนี้ ทำให้ผู้ฟังรู้สึกที่ตนเองได้รับรางวัลในแง่ที่ว่าสามารถแสดงความคิดเห็นกับผู้พูดได้

จะเห็นได้ว่าสื่อแต่ละชนิดไม่ว่าจะเป็นสื่อมวลชน สื่อระหว่างบุคคลต่างก็มีอิทธิพลต่อความรู้ทัศนคติ และพฤติกรรมของผู้รับสารมากน้อยแตกต่างกันไป ชรามม์ (Schramm 1964: 139-140) เน้นว่าถึงแม้สื่อมวลชนจะมีอิทธิพลมาก แต่สื่อมวลชนอย่างเดียวไม่สามารถเปลี่ยนทัศนคติของบุคคลได้ หรือถ้าได้ก็น้อยมาก แต่ถ้าใช้สื่อมวลชนและสื่อระหว่างบุคคลทำหน้าที่ควบคู่กันไปก็สามารถเปลี่ยนทัศนคติของคนได้ ดังนั้นการใช้สื่อหลาย ๆ ชนิดร่วมกันจะทำให้ผู้รับสารเกิดความรู้เพิ่มขึ้น การศึกษาในหลาย

ประเทศได้พยายามสำรวจประสิทธิผลของการรวมสื่อมวลชน และสื่อระหว่างบุคคลเข้าด้วยกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการใช้ วิทยุ เอกสาร และเจ้าหน้าที่สนาม โดยผู้รับสารจะต้องมีการรวมตัวกันเป็นกลุ่มที่มีวัตถุประสงค์ที่จะอภิปรายเนื้อหาที่ส่งผ่านลงไปในเรื่องและมีการย้อนกลับต่อเนื้อหา นั้น เป็นลักษณะของกลุ่มศึกษาจากสื่อ (Media forum) ผลของการอภิปรายและปัญหาซึ่งได้ยกขึ้นมาอภิปรายจะถูกถ่ายทอดกลับไปยังผู้ส่งสาร โดยรายงานของผู้นำกลุ่ม ดังนั้นชาวนาจึงไม่เพียงแต่ได้รับความรู้เพิ่มขึ้นเท่านั้น แต่ยังได้รับช่องทางการสื่อสารกับผู้ส่งสาร เพื่อว่าผู้ส่งสารจะได้รู้ถึงความต้องการที่แท้จริงของชาวนาด้วย (Supalak Puruasiri and Robert S. Guiffin, 1978:162-163)

นวัตกรรม หมายถึง แนวความคิด วิธีการปฏิบัติ หรือวัตถุซึ่งบุคคลมองเห็นว่าเป็นของใหม่ ไม่ว่าจะเป็นสิ่งที่ยังมองไม่เห็นสามารถสัมผัสได้ด้วยประสาททั้งห้ารวมทั้งที่เป็นแบบแผนพฤติกรรม ความประพฤติตามระบบสังคมประเพณีวัฒนธรรมต่าง ๆ ตลอดจนสิ่งประดิษฐ์และสิ่งที่ยังมองไม่เห็น อันได้แก่เรื่องราวที่เกี่ยวกับความเชื่อ ความนึกคิด ความศรัทธา ซึ่งเป็นเรื่องราวใหม่ ๆ ที่เกิดขึ้นจากความคิดภายในจิตใจของบุคคล (Barnette H.G. 1953:7)

จึงอาจกล่าวได้ว่า คำว่า "นวัตกรรม" เป็นคำที่มีความหมายได้อย่างกว้างขวาง รวมทั้งสิ่งที่ยังมองไม่เห็น เช่น เทคโนโลยีใหม่ ๆ ด้านต่าง ๆ รวมทั้งความรู้สึคนึกคิดและแบบแผนพฤติกรรมใหม่ ๆ ซึ่งสมาชิกในสังคมไม่เคยรู้เห็นหรือไม่เคยปฏิบัติมาก่อน สิ่งนั้นอาจเป็นของเก่าในสังคมอื่น แต่ถ้าเพิ่งจะเผยแพร่ไปยังอีกสังคมหนึ่ง สิ่งนั้นก็จะเป็น "นวัตกรรม" เช่นกัน ซึ่งโรเจอร์ (Rogers 1971:18) ได้กล่าวถึงเรื่องนวัตกรรมไว้ว่า "นวัตกรรม" เป็นส่วนหนึ่งของการสื่อสาร แต่เป็นการสื่อสารที่เกี่ยวข้องกับสิ่งใหม่ ๆ ไม่ว่าจะเป็ความคิดใหม่ ๆ หรือสิ่งประดิษฐ์ใหม่ ๆ สิ่งใหม่ ๆ เหล่านี้ อาจเคยปรากฏในชุมชนอื่นมาก่อน แต่ไม่เคยปรากฏในชุมชนที่จะเข้ามาเผยแพร่

ฉะนั้น "นวัตกรรม" จึงมักจะเป็นของใหม่สำหรับสังคมที่ล่าหลัง แต่ของใหม่นั้นอาจจะเป็นของเก่าสำหรับสังคมที่ทันสมัยแล้วก็ได้ แต่เมื่อนวัตกรรมเริ่มเผยแพร่สู่สังคมหนึ่งสังคมใดก็จะทำให้สังคมนั้นค่อย ๆ พัฒนาขึ้นเรื่อย ๆ สำหรับในประเทศไทยที่กำลังพัฒนา เช่น ประเทศไทยเรานวัตกรรมทางการเกษตรจึงเป็นสิ่งที่ปรารถนาเป็นอย่างยิ่ง ดังที่สแตนเลย์ เอ เฮทซ์เลอร์ (Stanley A. Hetzler 1969:182) กล่าวไว้ว่านวัตกรรมทางการเกษตรใหม่ ๆ ต่างเกิดจากพลังความก้าวหน้าทางเทคนิควิทยาการเป็นพื้นฐานในการพัฒนาประดิษฐ์เครื่องมือใหม่ ๆ อันก่อให้เกิดความก้าวหน้าทางเทคนิคในการเกษตรและการเพาะปลูก

ในเรื่องนวัตกรรมทางการเกษตรนั้นอาจกล่าวได้ว่า ความรู้และเทคโนโลยีใหม่ ๆ ล้วนแต่เป็นนวัตกรรมทั้งสิ้น ซึ่งเดลเบิร์ต ซี มิลเลอร์ (Delbert C. Miller 1957:32) ได้จัดแบ่งนวัตกรรมทางการเกษตรไว้ 5 ประเภท คือ

1. การประดิษฐ์และการปรับปรุงการใช้แรงงานเครื่องจักร
2. การรับคำแนะนำและการปรับตัวในการใช้พันธุ์พืช พันธุ์สัตว์ใหม่
3. ความสามารถในการควบคุมโรคระบาดและเชื้อโรค
4. ความสามารถเพิ่มความรู้เกี่ยวกับการใช้และการปรับปรุงที่ดิน
5. การปรับปรุงการจัดการและการปรับปรุงเทคนิคในการตลาด

การเผยแพร่แนวกรรมการเกษตรนั้น โรเจอร์ (Rogers 1960:399) ได้กล่าวว่าแนวทางที่
แนวกรรมจะเผยแพร่ไปสู่เกษตรกรนั้นมี 4 แนวทาง คือ

1. อย่างไม่เป็นทางการ ได้แก่ เพื่อน เพื่อนบ้าน
2. พนักงานเดินตลาด และพ่อค้าขายปลีก
3. เจ้าหน้าที่จากหน่วยงานของรัฐ เช่น เจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตร
4. สื่อมวลชน เช่น วิทยุ โทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ และเอกสารสิ่งพิมพ์อื่น ๆ

จากความหมายของคำว่าแนวกรรมนี้จะเห็นได้ว่าโครงการปลูกต้นไม้ในที่ดินสาธารณะ
ประโยชน์ จังหวัดละเซียงเทราก็เป็นแนวกรรมอย่างหนึ่ง ทั้งนี้เพราะโครงการดังกล่าวเป็นทั้งแนว
ความคิดและวิธีการปฏิบัติ และเป็นของใหม่ ถึงแม้วิธีการจะเก่าก็ตามที่ ที่เป็นของใหม่เพราะเป็น
โครงการที่รัฐบาลเพิ่มริเริ่มให้สภาตำบลได้เข้ามาดำเนินการในส่วนของท้องถิ่นโดยตรง และให้
คณะกรรมการสภาตำบลมีส่วนร่วมในการพัฒนาทรัพยากรป่าไม้ให้มากที่สุด

เอเวอเรตต์ เอ็ม โรเจอร์ และฟลอยด์ เอฟ ชูเมคเกอร์ (Everett M. Rogers
and Floyd F. Shoemaker 1971:100-117) ได้อธิบายถึงกระบวนการตัดสินใจเกี่ยวกับ
แนวกรรมไว้ว่า กระบวนการตัดสินใจเกี่ยวกับแนวกรรมเป็นกระบวนการทางสมอง ซึ่งเริ่มต้นจาก
การที่บุคคลได้รับความรู้เกี่ยวกับแนวกรรมจนถึงขั้นการตัดสินใจยอมรับหรือปฏิเสธแนวกรรม และขั้น
สุดท้ายคือขั้นการยืนยันการตัดสินใจนั้น

ในกระบวนการตัดสินใจเกี่ยวกับแนวกรรมนี้มีตัวแปรสำคัญอยู่ 4 ตัวแปร คือ

1. ความรู้
2. การโน้มน้าวใจ คือ การก่อให้เกิดทัศนคติและการเปลี่ยนแปลงทัศนคติ
3. การตัดสินใจรับหรือปฏิเสธแนวกรรมนั้น
4. ขั้นการยืนยันการตัดสินใจ

ขั้นการได้รับความรู้ เกิดขึ้นเมื่อบุคคลได้รับรู้ข้อเท็จจริงเกี่ยวกับแนวกรรมและสภาพ
ของแนวกรรมที่เป็นอยู่ และเกิดความเข้าใจในหน้าที่ของแนวกรรมนั้น

ขั้นการโน้มน้าวใจ เกิดขึ้นเมื่อบุคคลเกิดทัศนคติในทางบวกหรือในทางลบต่อแนวกรรมนั้น

ขั้นการตัดสินใจ เกิดขึ้นเมื่อบุคคลได้เข้าร่วมในกิจกรรมซึ่งนำไปสู่การยอมรับหรือปฏิเสธ
แนวกรรมนั้น การยอมรับก็คือ การตัดสินใจกระทำให้นวกรรมนั้นเกิดประโยชน์สูงสุด

ขั้นการยืนยันการตัดสินใจ เกิดขึ้นเมื่อผู้รับแนวกรรมพยายามแสวงหาข่าวสารหรือสิ่ง
เกื้อกูลต่าง ๆ มาสนับสนุนการตัดสินใจที่ได้กระทำไปแล้ว

อย่างไรก็ตาม การที่บุคคลจะตัดสินใจยอมรับหรือปฏิเสธแนวกรรมยังขึ้นอยู่กับปัจจัยหลาย
ประการ ซึ่ง ฟรานซิส อาร์ แอลเลน (Francis R. Allen 1971:273-283) ได้กล่าวถึงปัจจัย
อันเป็นอุปสรรคต่อการยอมรับแนวกรรมไว้หลายประการ ดังนี้

1. ปัจจัยทางด้านวัฒนธรรม ความเชื่อ ค่านิยม ถ้านวกรรมที่แพร่เข้าไปเกิดขัดกับ
ค่านิยมความเชื่อที่มีอยู่เดิมในสังคม บุคคลจะเกิดความรู้สึกต่อต้านไม่ยอมรับ

2. ปัจจัยทางด้านจิตวิทยา เกิดจากการที่บุคคลเคยชินกับแบบแผนชีวิตอย่างเก่า การปฏิบัติอย่างเก่ามีความรู้สึกว่าจะเดิมที่อยู่แล้ว ไม่อยากเปลี่ยนแปลง

3. ปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจ เนื่องจากนวัตกรรมบางอย่างราคาแพงเกินกว่าที่บุคคลจะยอมรับซื้อหามาได้ นอกเสียจากว่านวัตกรรมนั้นมีประโยชน์เป็นที่ต้องการจริง ๆ ถ้ารับไว้จะเกิดประโยชน์มากขึ้น

4. ปัจจัยทางด้านอุดมการณ์ ถ้านวัตกรรมนั้นขัดกับอุดมการณ์ที่บุคคลยึดถืออยู่ บุคคลจะไม่ยอมรับ

5. ปัจจัยทางด้านสังคม บุคคลจะต่อต้านของใหม่ที่ทำให้สภาพสังคมของเขาขาดดุลยภาพ เกิดสภาวะไร้ระเบียบ แต่บางครั้งสภาวะไร้ระเบียบก็มองเห็นได้ยาก และต้องใช้เวลาอีกนานมากกว่าจะมองออก

6. ปัจจัยทางด้านความยุ่งยากซับซ้อนของนวัตกรรม ถ้านวัตกรรมนั้นมีวิธีการใช้ที่ยุ่งยาก ซับซ้อนบุคคลจะไม่เข้าใจ นวัตกรรมนั้นอาจถูกปฏิเสธเพราะใช้ไม่เป็น

7. ปัจจัยทางด้านผลประโยชน์ ถ้านวัตกรรมนั้นไม่ก่อให้เกิดผลประโยชน์ต่อผู้รับ การยอมรับก็เป็นไปได้ยาก

ปัจจัยต่าง ๆ เช่น ปัจจัยทางด้านวัฒนธรรม สังคม จิตวิทยา และอื่น ๆ ดังได้กล่าวมาแล้วนั้น นอกจากจะเป็นอุปสรรคต่อการยอมรับนวัตกรรมแล้ว ในทางตรงข้ามปัจจัยเหล่านี้อาจมีผลกระตุ้นให้เกิดการยอมรับได้ ซึ่งจากการศึกษาของฟอสเตอร์ (Foster 1902:143-162) ถึงตัวกระตุ้นให้เกิดการยอมรับนวัตกรรมพบว่า ตัวกระตุ้นที่สำคัญคือแรงจูงใจ (Motivation) 3 ประการ คือ

1. ความต้องการเกียรติภูมิ
2. การได้รับสถานภาพสูงขึ้น
3. การได้รับผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจเพิ่มขึ้น

ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่องลักษณะการรับของใหม่ในหมู่บ้านจังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดย สิริวิภรณ์ เชษฐากุล (2518:บทคัดย่อ) เป็นการศึกษาการเปลี่ยนแปลงการรับของใหม่ด้านการเกษตร 3 เรื่อง คือ ด้านการลงทุนด้านการผลิต และด้านเทคนิคในการทำ ผลการศึกษาปรากฏว่า ชาวนาที่เปลี่ยนแปลงทางด้านของใหม่ดังกล่าว ได้รับเรื่องราวเกี่ยวกับของใหม่จากกำนันซึ่งเป็นผู้นำในท้องถิ่นมากที่สุด แหล่งข่าวนอกเหนือจากนี้พบว่า ชาวนาในชุมชนที่ตั้งอยู่ใกล้เขตเมือง หรือเขตอำเภอมีโอกาสได้รับเรื่องราวจากเกษตรอำเภอ หรือตัวแทนขายผลิตผลด้านการเกษตรของบริษัทเอกชนที่เข้าไปสาธิตวิธีการใช้ของใหม่ในหมู่บ้านต่าง ๆ ที่ทางคมนาคมสะดวก ส่วนชุมชนที่อยู่ห่างไกลการคมนาคม ชาวนาได้รับข่าวสารต่าง ๆ จากเพื่อนบ้าน หรือได้ประสบการณ์ขณะที่ออกไปนอกหมู่บ้าน

บุญธรรม คำพอง (2520: บทคัดย่อ) ศึกษาความแตกต่างระหว่างผู้ยอมรับและผู้ไม่ยอมรับ วิทยาการเกษตรแผนใหม่ ศึกษาเฉพาะกรณีในเขตโครงการมูลนิธิบูรณะชนบท โดยกำหนดวิทยาการ เกษตรแผนใหม่ 4 อย่าง คือ การทำนาปรัง การปลูกถั่วเขียว การเลี้ยงโค และการขุดบ่อเลี้ยงปลา พบว่าเกษตรกรที่รับรู้ข่าวสารและเรื่องราวต่าง ๆ จากสื่อระหว่างบุคคลและสื่อมวลชนมาก ยอมรับ วิทยาการแผนใหม่มากกว่าเกษตรกรที่รับรู้ข่าวสาร และเรื่องราวต่าง ๆ จากสื่อทั้งสองประเภท ดังกล่าวน้อย ส่วนการสื่อสารกับบุคคลภายในชุมชนและนอกชุมชนของเกษตรกร มีผลต่อการยอมรับ วิทยาการแผนใหม่ไม่แตกต่างกัน

ผลการวิจัยของอนงค์ เกิดสาลี (2521: บทคัดย่อ) พบว่า แหล่งที่ให้ข่าวเกี่ยวกับวิทยาการ แผนใหม่มากที่สุดคือ เจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตร รองลงมาได้แก่ เพื่อนบ้านที่เป็นสมาชิกกลุ่มเกษตรกร และเพื่อนบ้านที่ไม่ได้เป็นสมาชิกกลุ่มเกษตรกรตามลำดับ ผู้มีอิทธิพลต่อการยอมรับวิทยาการเกษตร มากที่สุด คือ เจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตร รองลงมาได้แก่ เพื่อนบ้านที่เป็นสมาชิกกลุ่มเกษตรกร และบุคคลในครอบครัวตามลำดับ

พิศมัย กระแสอินทร์ (2518: 70-73) ศึกษาปัจจัยสำคัญที่มีอิทธิพลต่อ การยอมรับการปลูก พืชหมุนเวียนของเกษตรกร จังหวัดศรีสะเกษ ผลการวิจัยพอสรุปได้ว่า การยอมรับการปลูกพืชหมุนเวียน ของเกษตรกรจังหวัดศรีสะเกษ ขึ้นกับปัจจัย 3 ประการคือ คุณลักษณะของเกษตรกรเอง เช่น ความรู้ รายได้ ความเป็นอยู่ในสังคม คุณลักษณะของเทคโนโลยี และคุณลักษณะของเจ้าหน้าที่ส่งเสริม ในส่วนที่เกี่ยวกับการติดต่อสื่อสาร ผลของการวิจัยสรุปได้ว่า

1. มีความสัมพันธ์ระหว่างการไปเข้าร่วมประชุมอบรมที่ทางราชการหรือสมาชิก เพื่อนบ้านได้จัดขึ้นกับอัตราการยอมรับ กล่าวคือถ้าไปร่วมประชุมอบรมมากก็มีแนวโน้มจะยอมรับ การปลูกพืชหมุนเวียนมาก ถ้าไปประชุมอบรมน้อยก็มีแนวโน้มจะยอมรับการปลูกพืชหมุนเวียนน้อย ผู้ที่ไม่เคยไปร่วมประชุมหรืออบรมเลย จะไม่ยอมรับการปลูกพืชหมุนเวียนและเทคโนโลยีใหม่ ๆ
2. มีความสัมพันธ์ระหว่างการติดต่อสอบถามเพื่อนบ้าน สมาชิกแปลงสาธิตเกี่ยวกับ วิทยาการแผนใหม่กับอัตราการยอมรับ กล่าวคือผู้ที่ไปสอบถามเพื่อนบ้านหรือสมาชิกแปลงสาธิตนาน ๆ ครั้ง และบ่อย ๆ ครั้ง จะยอมรับมากกว่าผู้ที่ไม่เคยไปติดต่อสอบถามเลย ส่วนผู้ที่ไปติดต่อสอบถาม บ่อยครั้งที่สุดจะยอมรับมากกว่าผู้ที่ไม่เคยไปสอบถามเลย เฉพาะในเรื่องปุ๋ยหมักเท่านั้น
3. มีความสัมพันธ์ระหว่างการรับฟังรายการความรู้ทางการเกษตรทางวิทยุกระจายเสียง กับอัตราการยอมรับ เมื่อเปรียบเทียบผู้ที่สนใจรับฟังนาน ๆ ครั้ง บ่อย ๆ ครั้ง และผู้สนใจฟังบ่อยครั้ง ที่สุด ปรากฏว่าผู้ที่สนใจในระดับต่าง ๆ ดังกล่าวยอมรับเทคโนโลยีใหม่ ๆ มากกว่าผู้ที่ไม่เคยสนใจ รับฟังเลย การยอมรับที่มากกว่ากันนี้มีความแตกต่างอย่างมองเห็นได้ชัด
4. ความสัมพันธ์ระหว่างการอ่านหนังสือพิมพ์ หรือเอกสารทางการเกษตรกับอัตราการ ยอมรับเมื่อเปรียบเทียบอัตราการยอมรับของผู้ไม่เคยสนใจอ่านเลย กับผู้ที่สนใจอ่านนาน ๆ ครั้ง พบว่าผู้สนใจอ่านนาน ๆ ครั้ง จะยอมรับเทคโนโลยีต่าง ๆ ส่วนมากเกือบทั้งหมดมากกว่าผู้ที่ไม่เคย

สนใจอ่านเลย ผู้ที่ไม่เคยสนใจอ่านเลยเมื่อเปรียบเทียบกับผู้ที่สนใจอ่านบ่อยครั้ง จะพบว่าผู้สนใจอ่านบ่อย ๆ ครั้ง จะยอมรับเทคโนโลยีต่าง ๆ ส่วนมากเกือบทั้งหมดมากกว่าผู้ที่ไม่เคยสนใจอ่านเลย และผู้ที่ไม่อ่านเลย กับผู้ที่เคยอ่านบ่อยครั้งที่สุด พบว่า ผู้ที่สนใจอ่านบ่อยครั้งที่สุดยอมรับมากกว่าผู้ที่ไม่เคยสนใจอ่านเลยเกือบทั้งหมด

5. ความสัมพันธ์ระหว่างการดำเนินงานจัดทำแปลงสาธิต ปรากฏว่าเทคโนโลยีที่มีผู้ยอมรับมากขึ้นเป็นไปตามลำดับการดำเนินงานจัดทำแปลงสาธิตที่ดีขึ้น

6. ความสัมพันธ์ระหว่างการเอาใจใส่ของพนักงานส่งเสริมกับอัตราการยอมรับพบเทคโนโลยีที่มีผู้ที่ยอมรับมากขึ้นตามลำดับการเอาใจใส่ของพนักงานส่งเสริมการเกษตร

7. มีความสัมพันธ์ระหว่างการพูดจากล่องแคล่ว และการโน้มน้าวจิตใจให้เห็นตามของพนักงานส่งเสริมการเกษตร กับอัตราการยอมรับเทคโนโลยี เกษตรกรจะยอมรับมากขึ้นตามลำดับของการพูดจากล่องแคล่วและการโน้มน้าวจิตใจของพนักงานส่งเสริม การพูดจาไม่คล่องแคล่ว และไม่มีความสามารถโน้มน้าวจิตใจให้เห็นตามของพนักงาน จะทำให้เกษตรกรไม่ยอมรับเลย

การวิจัยของชัยชาญ มณีบุษย์ (2513:50-54) เรื่องการยอมรับวิทยาการแผนใหม่เกี่ยวกับการปลูกข้าวของเกษตรกรในท้องที่อำเภอท่าบ่อ จังหวัดหนองคาย ก็พบผลที่คล้ายคลึงกันว่าเกษตรกรได้รับความรู้เรื่องการทำนาสาธิต จากการประชุมกลุ่มของเจ้าหน้าที่ 33% เจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรเป็นผู้กำหนดให้ทำ 25% จากเพื่อนบ้าน 21% จากวิทยุ 10% จากการดูไร่เนาของสมาชิกที่ทำได้ผล 9% และจากการอ่านหนังสือพิมพ์ 2%

คณิต มานพวงศ์ (2518:71) ศึกษาเรื่องปัจจัยบางประการที่เกี่ยวกับการยอมรับวิทยาการแผนใหม่ของเกษตรกรเจ้าของสวนยาง หมู่ที่ 2 ตำบลนาบอน อำเภอทุ่งสง จังหวัดนครศรีธรรมราช พบว่าเกษตรกร 60% อ่านหนังสือพิมพ์ 90% ฟังวิทยุ แต่เกษตรกรที่เคยฟังรายการทางด้านการเกษตรมีเพียง 49.5% และพบว่าเกษตรกร 45% รู้จักเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตร 43% รู้จักเพียงเล็กน้อย 11.4% ไม่รู้จัก และไม่เคยพบเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรเลย

สำหรับผู้ที่ไปพบเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตร ไปพบเพราะเหตุผลต่าง ๆ กัน คือ ไปพบเพื่อรับปุ๋ยและยาปราบศัตรูพืช 21.5% ไปพบเพื่อให้เจ้าหน้าที่มาตรวจสอบ 20.3% ไปขอคำปรึกษาเรื่องยา 5% ไปพบเพราะเจ้าหน้าที่เรียกประชุม 2.6% ไปเยี่ยมเจ้าหน้าที่เพราะสนิทกันเป็นส่วนตัวในเรื่องการยอมรับเกษตรกรตอบว่า ยอมรับเจ้าหน้าที่กองทุนสงเคราะห์การทำสวนยาง เพราะเจ้าหน้าที่เหล่านั้นมีการประชาสัมพันธ์ที่ดี ประกอบกับความสนใจในด้านข่าวสารของตัวเกษตรกรเอง

สุวรรณ บัวทวน (2514:81-82) ได้ศึกษาเรื่องเกี่ยวกับการยอมรับของใหม่และลักษณะการยอมรับของชาวนาในจังหวัดขอนแก่น พบว่าแหล่งข่าวที่ให้ข้อมูลเกี่ยวกับของใหม่ที่สำคัญที่สุดคือสื่อบุคคลซึ่งได้แก่เจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องและผู้นำภายในชุมชน นอกจากนั้นเพื่อนบ้านก็เป็นแหล่งให้ข่าวสารที่สำคัญแก่ชาวนาส่วนชาวนาที่ไม่ยอมรับของใหม่ให้ความเห็นว่าเป็นเพราะของใหม่ทางการเกษตรนั้นไม่ก่อให้เกิดประโยชน์อะไร นอกจากนั้นพบว่าชาวนาที่เป็นสมาชิกกลุ่มเกษตรกรมีแนวโน้มที่จะยอมรับของใหม่สูงกว่าเกษตรกรที่ไม่เป็นสมาชิกกลุ่มเกษตรกร

ยุพดี ชัยภักดิ์ (2523:บทคัดย่อ) ได้ศึกษาบทบาทของสื่อที่มีต่อการยอมรับฝ่ายพันธุ์ใหม่ของสมาชิกนิคมสร้างตนเอง ลำตะคอง จังหวัดนครราชสีมา พบว่าสื่อบุคคลมีบทบาทในการยอมรับนวัตกรรม การเกษตรของสมาชิกนิคมมากที่สุด โดยมีสื่อการประชุมอบรม สื่อมวลชน สื่อการทำไร่สาธิต มีบทบาทต่อการยอมรับนวัตกรรมการเกษตรของสมาชิกนิคม รองลงมาตามลำดับ

หัสชัย พริ้มโมด (2523:บทคัดย่อ) ได้ศึกษาการยอมรับการปลูกพืชในฤดูแล้ง ของเกษตรกร ในจังหวัดบุรีรัมย์ พบว่า สาเหตุบางประการที่เกษตรกรยอมรับการปลูกพืชดังกล่าว คือ การปลูกตามเพื่อนบ้าน ส่วนแหล่งความรู้ในการปลูกพืชในฤดูแล้ง การใช้ยาและการใช้ปุ๋ย ส่วนใหญ่จากเพื่อนบ้าน บรรพบุรุษและพ่อค้า ตามลำดับ

บำรุง สุขพรรณ (2519:บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่องบทบาทของสื่อในการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ การวางแผนครอบครัว พบว่าการติดต่อสื่อสารโดยตรงแบบบุคคลต่อบุคคล โดยใช้คนเป็นสื่อในการเผยแพร่ ข่าวสารโดยวิธีการเยี่ยมบ้าน (Home visit) หรือการพบปะกันเป็นการส่วนตัว (Personal Contact) กับผู้รับสารจะเป็นการช่วยให้ผู้ส่งสารและผู้รับสารสามารถทำความเข้าใจในสารที่ส่งได้เป็นอย่างดี และช่วยให้ผู้รับสารนอกจากจะเกิดการรับรู้ข่าวสารแล้ว ยังเกิดความเข้าใจต่อสารนั้นได้อย่างถูกต้อง อีกด้วย นอกจากนี้ การสื่อสารแบบตัวต่อตัว หรือการสื่อสารระหว่างบุคคลนั้น ยังมีอิทธิพลอย่างมาก ในการโน้มน้าวจิตใจให้ผู้รับสารเกิดการเปลี่ยนแปลงทัศนคติ ไปในทางบวกต่อการวางแผนครอบครัว และผู้รับสารบางส่วนเกิดการตัดสินใจยอมรับปฏิบัติ ตามวิธีการวางแผนครอบครัวที่ผู้ส่งสารเสนอให้ด้วย

ดวงใจ จตุรภัทร์ (2524:ก) ศึกษาเรื่องรูปแบบของการสื่อสารที่มีต่อผลสัมฤทธิ์ของโครงการ ช่วยเหลือลูกเสือชาวบ้านที่เป็นเกษตรกร ตามโครงการสินเชื่อเพื่อการเกษตรแผนสามประสาน ในเขตตำบลหัวดง อำเภอเมือง จังหวัดพิจิตร พบว่า รูปแบบของการสื่อสารเป็นการสื่อสารแบบขั้นตอนเดียว และมีทิศทางของการสื่อสารแบบทิศทางเดียว สำหรับประสิทธิภาพของสื่อต่าง ๆ ในการให้ความรู้เกี่ยวกับโครงการฯ ปรากฏว่าไม่มีความแตกต่างกันระหว่าง สื่อเฉพาะกิจ สื่อระหว่างบุคคลภายในท้องถิ่น และสื่อระหว่างบุคคลภายนอกท้องถิ่น หรือสื่อทั้งสามประเภทรวมกัน ส่วนประสิทธิภาพของสื่อในด้านการจูงใจ ปรากฏว่าสื่อระหว่างบุคคลภายในท้องถิ่นมีประสิทธิภาพมากกว่าสื่อประเภทอื่น ๆ และเมื่อใช้สื่อทั้งสามประเภทรวมกันจะมีประสิทธิภาพมากที่สุด

นอกจากนี้ ผู้วิจัยได้แบ่งเกษตรกรออกเป็น 2 กลุ่ม คือ เกษตรกรที่มีลักษณะทันสมัย กับ เกษตรกรที่มีลักษณะตามแบบประเพณีโบราณ ผลการวิจัยปรากฏว่า เกษตรกรที่มีลักษณะทันสมัยมีความรู้เกี่ยวกับโครงการฯ มากกว่าเกษตรกรที่มีลักษณะตามแบบประเพณีโบราณ แต่เกษตรกรทั้งสองกลุ่มไม่มีความแตกต่างกันในพฤติกรรมการเปิดรับสื่อ และความเร็ว-ช้าในการยอมรับโครงการฯ

โรส เค โกลเสน (Rose K. Goldsen) และ แมกซ์ ราลิส (Max Ralis 1957:31) ได้ศึกษาเกี่ยวกับการยอมรับของใหม่ในหมู่บ้านบางซัน ซึ่งอยู่ติดกันกับอำเภอมีนบุรี และอำเภอบางกะปิ โดยใช้ของใหม่ 4 อย่าง คือ การใช้ปุ๋ย การใช้เครื่องยนต์ การเลี้ยงปลาหมอคาง และ การเพาะเห็ด พบว่าผู้ที่ยอมรับของใหม่เหล่านี้เป็นผู้ที่มีฐานะทางสังคมสูง เดินทางติดต่อกับเมืองหลวงบ่อย ๆ มีการเปิดรับสื่อมวลชน คือ ฟังวิทยุ ดูภาพยนตร์มาก นอกจากนี้ผู้ที่ยอมรับของใหม่ส่วนมากเป็นผู้ที่สามารถอ่านออกเขียนได้

ผลการวิจัยต่างประเทศ

ในต่างประเทศก็มีการศึกษาของ เดฟา กรีซ เอฟเรน (Defa Greez Efren 1980:9-11) เกี่ยวกับการมีสื่อ และการใช้สื่อเพื่อให้ข่าวสารในการประกอบกิจกรรมในไร่นาในหมู่บ้าน Paciano Rizal จังหวัด Laguna ประเทศฟิลิปปินส์ เมื่อ ปี ค.ศ. 1964 โดยต้องการทราบว่าสื่ออะไร บ้างที่ให้ข่าวสาร และเกษตรกรมีขอบเขตของการใช้สื่อต่าง ๆ เหล่านี้ได้อย่างไร ผู้วิจัยพบว่า ได้มีการใช้สื่อบุคคล สื่อสิ่งพิมพ์ และสื่อมวลชน เพื่อเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับกิจกรรมในไร่นาแก่เกษตรกร สื่อที่ใช้มากที่สุด ได้แก่สื่อบุคคล รองลงมาเป็นสื่อมวลชน ได้แก่วิทยุ ซึ่งจากการสำรวจพบว่า เกษตรกรในหมู่บ้านร้อยละ 57 ขึ้นไป มีวิทยุไว้รับฟัง มีการใช้สิ่งพิมพ์ 42% ผู้วิจัยสรุปว่า สื่อบุคคลและสื่อมวลชน ได้ให้ความรู้แก่เกษตรกรในการปรับปรุงไร่นา และการส่งเสริมการผลิตผลิตภัณฑ์ภายในครัวเรือน มากกว่าสื่อสิ่งพิมพ์

จากการศึกษาเรื่องสื่อมวลชนในฐานะตัวแทนของการเปลี่ยนแปลงใน 4 หมู่บ้านของจังหวัด Laguna ประเทศฟิลิปปินส์ ของซีซาร์ เอ็ม เมอร์คาโด, อากรีตา คอนซิลโล และพาร์บาล แมกซิโม (Cesar M. Mercado, Agreda Consullo & Parbal Maximo 1980:33-34) พบว่าส่วนใหญ่คนในหมู่บ้านซึ่งเป็นเกษตรกรจะเชื่อฟังผู้ใหญ่บ้านมากที่สุด และข่าวสารต่าง ๆ ส่วนใหญ่จะได้รับจากสมาชิกสภาหมู่บ้าน สำหรับด้านสื่อมวลชนผู้วิจัยพบว่า ประชากรร้อยละ 39.6 มีวิทยุเป็นของตนเอง และอีกร้อยละ 63.4 ไม่มีวิทยุ แต่จะฟังรายการต่าง ๆ จากคนข้างบ้านหรือร้านค้าใกล้เคียง ซึ่งกล่าวได้ว่า หมู่บ้านที่ไม่มีหนังสืออ่านจะสนใจวิทยุมาก นอกจากนี้จากการวิจัยยังพบว่าไบปลิวและโปสเตอร์ เป็นสื่อชนิดหนึ่งที่ทำให้เกษตรกรเข้าใจง่ายและเพิ่มพูนความรู้ได้มาก แต่อย่างไรก็ตาม จากการศึกษาผู้วิจัยพบว่า ประชาชนให้ความเชื่อถือข่าวสารที่ได้รับจากสื่อบุคคลมากที่สุด ผู้วิจัยได้เสนอแนะว่าวิทยุจะเป็นสื่อที่ผู้ฟังให้ความสนใจมากขึ้นถ้าสามารถเสนอเรื่องที่เกษตรกรสนใจ

เปโดร บัวโน (Pedro Bueno 1978:22-25) และ แอนโตนิโอ เอส ฟริโอ (Antonio S. Frio 1970:55-56) ได้ศึกษาเรื่องบทบาทของสื่อมวลชนในการยอมรับวัชพืช 2, 4 - D ใน 2 หมู่บ้าน ของจังหวัด Laguna ประเทศฟิลิปปินส์ ในปีค.ศ. 1966 และเรื่องการเลือกผู้นำ และการยอมรับข้าวพันธุ์ IR8 และแหล่งข่าวสารของเกษตรกรที่ทำงานในหน้าแล้ง ผลการวิจัยของทั้งสองคล้ายกัน คือ พบว่าสื่อบุคคลเป็นสื่อที่มีอิทธิพลมากที่สุด โดย Pedro Bueno พบว่าสื่อบุคคลมีความสำคัญในขั้นการเริ่มตระหนัก (Awareness) ขั้นการสนใจ (Interest) และขั้นประเมินผล ส่วนในขั้นการทดลองมีอิทธิพลภายนอกเข้ามาเกี่ยวข้อง แต่ในขั้นการยอมรับไม่มีอิทธิพลจากภายนอกเข้ามาเกี่ยวข้องเลย ส่วนสื่อมวลชนมีผลทำให้เกิดการยอมรับนอกรวมน้อยมาก ส่วน Antonio S. Frio ก็พบคล้ายคลึงกันว่า สื่อบุคคลมีบทบาทในการให้ข่าวสารมากรองลงมาคือสื่อวิทยุ

ไซซิฟ ซี เฟลิซิเตด (Sycip C. Felicited 1964:592-601) ได้ทำการสำรวจปัจจัยที่มีผลต่อการยอมรับหรือปฏิเสธนวัตกรรมของประชากรชนบทในประเทศฟิลิปปินส์ และพบว่าปัจจัยต่าง ๆ ที่มีอิทธิพลต่อการยอมรับนวัตกรรม ได้แก่ ระดับการศึกษาของบุคคล การติดต่อกับสังคมในเมือง การรับฟังวิทยุ การอ่านหนังสือพิมพ์ การเยี่ยมบ้านและการเป็นสมาชิกของสโมสรต่าง ๆ

แอนเจล พินดา (Angel Pineda 1976:23-24) ศึกษาเรื่องสื่อมวลชนในฐานะเป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลงนวัตกรรม การกำจัดหนูในหมู่บ้าน Paciano Rizal จังหวัด Laguna ประเทศฟิลิปปินส์ เมื่อปี ค.ศ. 1967 โดยต้องการทราบว่า การใช้สื่อมวลชนมีผลต่อชาวบ้านอย่างไร ถ้าไม่มีสื่อบุคคลช่วยเสริม และพบว่าในสภาพเช่นนั้น สื่อมวลชนไม่มีอิทธิพลต่อการยอมรับนวัตกรรมเลย และผู้วิจัยพบต่อไปอีกว่า สื่อบุคคลยังคงมีอิทธิพลมากที่สุดกว่าสื่ออื่น ๆ

ส่วน โรเจอร์ (Rogers) กับ เสวนนิง (Svenning 1969:70,105) ก็ได้ศึกษาเกี่ยวกับปัจจัยที่มีอิทธิพลในการยอมรับสิ่งประดิษฐ์ใหม่ ๆ ซึ่งได้ผลการวิจัยที่คล้ายคลึงกัน กล่าวคือ Rogers กับ Svenning ศึกษาพบว่าชาวนาในโคลัมเบีย มีปัจจัยที่สนับสนุนให้เปิดรับสื่อและยอมรับนวัตกรรมปัจจัยดังกล่าวคือการศึกษา การเดินทางไปต่างถิ่น การเป็นคนทันสมัย มีการศึกษา มีฐานะทางเศรษฐกิจและมีตำแหน่งหน้าที่การงาน กล่าวคือ ผู้ที่มีปัจจัยดังกล่าวมาแล้วจะเปิดรับสื่อและยอมรับนวัตกรรมใหม่ ๆ ง่ายกว่าผู้ที่ไม่มีปัจจัยดังกล่าว